

# Els camins: per què són com són?

Analitzem els factors geogràfics, històrics i culturals que permeten entendre la forma, el traçat i els usos originals dels senders



**Glòria Clavera Ibáñez**  
Arquitecta-urbanista, especialista en ciència de la sostenibilitat i sistemes d'informació geogràfica

Com s'expliquen els camins? Per què passen per on passen? Qui els ha construït? Quan i per quin motiu? Encara podríem plantejar més qüestions pertinents i cadascuna d'elles no rebria una única resposta. Per això, aquest article no es proposa respondre directament aquestes preguntes, sinó fer emergir reflexions —mitjançant el treball de diferents experts en la matèria— que fan més comprensibles els interrogants sobre d'on venen i cap a on van els camins, i que ens ajuden a entendre'n l'origen i l'evolució.

Per abordar, d'entrada, el perquè de la forma i el traçat dels camins, és essencial entendre la diversitat geogràfica dels territoris. Si analitzem els factors geològics i topogràfics que influeixen en el seu recorregut, obtindrem una informació molt valuosa.

## El relleu, el sòl i el clima

El traçat dels camins segueix el relleu natural del terreny, prioritzant la travessia per zones menys abruptes. Un exemple clar són les valls, passadissos naturals entre muntanyes que, per la seva condició,

## El traçat dels camins segueix el relleu natural del terreny

solen connectar de manera senzilla dues zones entre si. Un altre cas són les collades, que permeten creuar muntanyes d'una manera més segura i còmoda. La composició del sòl també afecta la construcció i el manteniment dels camins. És evident que hi hauria una gran diferència entre fer passar un camí per un terreny arenós que per un terreny rocós, on existeix la possibilitat de construir bancals o marges amb les pedres extretes del mateix traç.

Així mateix, les condicions meteorològiques influeixen en la seva ubicació: els llocs més oberts o les parts a més alçària estan més exposats a condicions adverses com la neu, la pluja o els forts vents, així que històricament els camins solen passar per zones més protegides o resguardades d'aquests fenòmens per així afavorir la perdurabilitat del traçat.

## La raó del ser dels camins

Més enllà dels factors geològics i topogràfics, el terreny natural on es recolzen els camins no és erm o neutre, sinó que és ple de significat. Compliquem l'equació, doncs, introduint les aportacions de Francesco Careri (al seu llibre *Walkscapes. El andar como práctica estética*) quan explora la interconnexió entre l'acció de caminar i la de percebre el món.

Des dels orígens, l'acte propi de caminar —tant des dels primers errants recol·lectors com dels primers nòmades primitius— ha estat una activitat essencial que ha permès als individus explorar i comprendre els espais propis i de l'entorn. L'acció de deixar empremta en el paisatge amb els menhirs com a acte simbòlic, l'accés als turons convertits en fites per la seva visibilitat i també com a expressió espiritual, o l'acte de vagar sense un destí fix amb l'objectiu d'explorar l'entorn, són intervencions humanes en el medi que generen fluxos de mobilitat tot modificant l'entorn i l'experiència humana en relació amb ell.

Per tant, els camins se sostenen sobre el terreny natural, però no només seguint les condicions topogràfiques del relleu (com el pendent) o les geològiques (com la duresa del sòl o l'erosió del terreny), sinó també seguint els senyals que la natura escampa i l'home descobreix i fa emergir.

## El terreny natural on es recolzen els camins no és neutre, sinó que és ple de significat

Encara hi ha altres lectures que ajuden a entendre la raó de ser dels camins. A l'estudi "Identificació dels camins i carreteres històrics del territori de l'Àrea Metropolitana de Barcelona", Teresa Navas i altres experts posen en relleu la relació entre els camins i les necessitats de connexió en cada moment històric. Així, uns van ser construïts per millorar la comunicació entre pobles o regions, altres per poder comerciar o facilitar la mobilitat de les persones i altres per accedir a les terres de conreu o als recursos naturals (com fusta, aigua o minerals). En tots els casos, l'organització productiva del sistema econòmic i social propi del moment, així com la lògica jeràrquica dels assentaments, defineix l'estructura de la xarxa viària sincrònica.

Per aquests motius, conèixer l'organització social, les activitats i les formes de vida de les diferents etapes històriques de l'entorn del camí aporta una gran quantitat d'informació. Les dades ens expliquen quina va ser la funció per a la qual van ser creats i ens ajuda a identificar el recorregut de punta a punta i la tècnica emprada en cada moment.



Anna Solans



Arxiu Comarcal del Pallars Sobirà | Fons Casa Parramon de Peramea núm. 24

### La xarxa actual de camins és conseqüència de la sobreescritura successiva en el temps

#### La història que amaguen els camins

Per aprofundir en aquesta lògica, Arturo Soria Puig i José Ramón Menéndez de Luarda, autors de l'article "El territori com a artífici cultural" (publicat al núm. 99 de la revista *Ciudad y territorio*), expliquen que la xarxa actual de camins és conseqüència de la sobreescritura successiva en el temps: la xarxa medieval sobre la romana, la de la industrialització sobre la medieval i l'actual sobre totes elles. El territori, doncs, és el resultat de la sedimentació de totes les actuacions que, des de la prehistòria fins als nostres dies, han anat deixant marca.

Imaginar la història darrere d'un camí ajuda a entendre aquests conceptes. Suposem un camí ral d'origen medieval de connexió entre dos pobles. A mesura que un dels nuclis creix, els nous edificis s'organitzen al voltant del traçat i aquest primer tram esdevé carrer. Passen els anys i cal adaptar el camí ral al pas de carruatges o de cotxes i algunes parts sinuoses del camí són substituïdes per una traça recta, i part del camí esdevé carretera. Al cap d'un temps, la construcció d'una via d'alta capacitat mutila alguns trams del mateix camí i

**Un camí és un sistema coral i calen diverses lectures per comprendre'l**

acaben desapareixent. Amb totes aquestes transformacions, el camí original ha anat quedant absorbit amb el pas dels anys, i segles, per la trama urbana, les noves vies de connexió, o eliminat en alguns trams, però resten trams "fossilitzats" romanents en el territori. Tot plegat, és un substrat que persisteix amb capacitat per revalorar-se, en cas que hi hagi prou interès.

Els camins són estructures complexes influenciades per molts factors. El relleu natural, la composició del sòl i les condicions climàtiques de l'entorn del camí comprometen la seva construcció. La dimensió cultural i simbòlica que associem al recorregut li confereixen un caràcter únic i vital. Les intervencions humanes al llarg del temps modelen els traçats, reflectint diferents necessitats de connexió i accés als recursos segons l'època. La xarxa actual de camins és fruit de superposicions històriques, on les rutes antigues sovint conflueixen amb les noves, creant un teixit viari resultat de capes successives, de camins superposats o coexistents al llarg del temps.

En definitiva, un camí és un sistema coral i calen diverses lectures combinades per arribar a comprendre'l. Cada camí es desxifra des del coneixement de les condicions físiques, simbòliques i estètiques del terreny per on passa així com de les necessitats i històries de les diferents comunitats que l'han utilitzat.